

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjukért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 ft., félévre 2 ft., negyedévre 1 ft.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulaféhevárra a várba küldendők.

Az emberi lélek.

Bülcészeti értékezés.

Irta: Szabó István

csik-somlyói r. kath. főgymn. tanár, főnöveldei aligazgató.

A) A gondolkodás.

(Folytatás.)

„Bármily nagymérvű engedményeket teszünk is az állatvilág értelmi tehetségeinek, annyi bizonyos, hogy az állat lelkénél a fogalmi gondolkodás hiányzik.“

„Az állati életben legkisebb nyomra sem akadunk, mely az általános fogalmak létét csak sejtetné is. Minden, a mit az állatokon észlelünk, teljesen kimagyarázható a képzelődés rémképeiből és bizonyos meghatározott, az érzéki világhoz mért alkotó képességből, mely az emberi ítélő és következtető tehetségekhez semmiképp sem hasonlítható. ... Ha az állatok bírnának általános fogalmakkal, a sajátképi ítélő és következtető tehetség ezen szükségképi előzményeivel, úgy volna megfelelő ködítő tehetségük is, és képesek volnának az emberi szólást, az elvont fogalmukat és általános igazságokat legalább némiképp megérteni: most azonban csupán a képzelőtehetség határaitban mozog, nem pedig a szellemi megismerés körében. Igen, az állati képzelő tehetség birtokát illetőleg is óriási különbség van az ember és állat között, mert az ember képzetvilága már némileg szellemi jellemű. Ha az állatnak általános fogalmai volnának, úgy elvekkkel is bírna és alkalom adtán nyilvánulnia is kellene, hogy cselekvés módjában általános szabályokat és alapelveket tart szembe előtt. Egyszerűen mondhatjuk: ha az állatnak általános fogalmai vannak, úgy van neki szelleme is.“ (Wieser 163. 164. lap.)

Az állat látja a követ, vizet, de soha sem emelkedik a logikai ítélthez: a kő ásvány, a víz élyen és könnyű összetétele. Az ítéleteket annál kevésbé képes összevetni, hogy azokból következtessen. Az állatok látszólagos ítéletei, miket a képzet-társítás törvényei vezetnek, örökké az emlékezeti képek concret összevetései maradnak és soha sem lépik át az érzéki életnek és szükségleteinek körét. S épen azért nincs

is haladás sem visszaesés. Az állatok semmit sem taltak, semmit sem felejtettek. Az emberekkel együtt létből pl. a házi állatok semmit sem merítenek szellemi haladásukra nézve, s azon ügyességet is, melyet képzés által nyernek, ismét elvesztik, ha szabadokká lesznek és hasonlók közé kerülnek.

Csak egy pillantást vessünk és elégséges, hogy azon távolságot észrevegyük, mely az ember és állatvilág közt fekszik: egy oly örvény ez, mely megmérhetlennek látszik, ép mert még nincs betöltve, hanem évszázadról évszázadra nagyobbodik. Az emberi szellem legbensőbb lényegében kell elegendő okát keresnünk mindazon nagnak és szépnek, melyet létrehozott, s mely előtt az állatvilág bután és értelem nélkül megy el; az emberben oly lényt kell elismernünk, kinek sajátos természete még legalantibb egyedeiben is egészen másképp nyilatkozik, mint az állatban. Az állat és ember lelke közti ellentét ez utóbbi kifejlődése és művelődésében keresendő. Itt nem fejlődési fokozatról, hanem inkább fejlődési képességről lehet szó. Hol van már e nagyság csiréje, hol e különbség alapja? Ezt más helyt nem találhatjuk fel, csak az ember lelkében, mely mintegy categoricus imperans rendelkezik anyaggal eszköz gyanánt s mely az ember személységét a test minden változatai daczára a gyermekségtől az utolsó öregkori lehelletig fentartja. Igen, elmondhatjuk az állatról cerebrum non habet, mert nincs ész, nincs értelem. Felette találónak látom Wieser szavait s azért ide melléklek: „Ha az állatok tehetségeit általában ösztönnek nevezzük, úgy meg kell engednünk, hogy a felsőbb rendű állatok ösztöne tökéletesebb és némely tekintetben az észtehetséghez hasonló, jöllehet ettől lényegesen különbözik? De tulajdoníthatunk-e azért az állatoknak észtehetséget? Véleményünk szerint örülhet az ember, hogy az állatoknak nincs eszök, mert ellenkező esetben jaj volna neki! Évezredek óta nyögnek járma alatt, türik a méltatlan bánásmódot, s végre a megöletést: és összeesküdtek-e valaha e közös ellenség ellen? Tettek-e valaha kísérlete: az ember tervszerű megtámadására? Mily könnyűséggel pusztíthatnák földjeit, dönthetnék romba műveit, támadhatnák meg őt magát; de ma ép oly tehetetlenül állnak vele szemben, mint évezredek előtt és így fognak maradni a jövőben is. Miért?

Mert az észtehetségek hiányzanak. Hiszen azt mondhatná valaki, hogy a természeti állapotban levő vad népek is legyőzetnek a műveltek által szellemi kiskoruságuk miatt, sőt physikai létük is helyet ad a műveltség leheletének. De mily különbség! A művelt népek igen jól érzik, midőn a vadakkal harcolnak, hogy nem állatokkal, hanem emberekkel van dolguk, azért ellenök mindazon erkölcsi és fájdalom erkölcs-telen eszközöket is használják, melyek csakis eszes emberekkel való közlekedés alkalmával jöhetnek használatba . . . Másrészt nem szabad elfelejtenünk, mily különféle és elmés eszközökkel rendelkeznek a vadak is, hogy az állatokat hatalmukba ejtsék, vagy őket ártalmatlanokká tegyék, és a műveltség mily magas fokára emelkedik a hottentott is, ha műveltekkel érintkezik.

Ide lehet még számítani az előlátást (praevisio futurorum) és előérzetet (praesensio.) Az ember bír mindkettővel, az állat csak utóbbival; az előérzet az állatnál határozott és biztos, az embernél homályos. Az előbbi oly kiváltság, mely az embert az állattól egészen elkülöníti.

Ezekből láthatni, hogy a szó nemes értelmében vett gondolkodás egyedül az ember sajátja. Ennek alapja a lélek, mely az állati lélektől lényegesen, nem csupán mennyiségileg, fokozatilag különbözik. Emez érző, amaz gondolkodó. Így tehát az embernek van lelke.

A tapasztalati lélektan bizonyítja, hogy a gondolkodás nem az agy életszervi működése, hanem tisztán érzékfeletti s mint ilyen anyagtalan.

A lélek működései a test működéseitől lényegileg különböznek. a) A testi működések, mint mozgások tért foglalnak el; a lelki működések pl. a gondolkodás, akarati elhatározás csak egymásutáni következésben, azaz időben történnek. b) A testnek munkásságát, a táplálást, vérforgást, lélekezést szemlélhetni, vagyis külső érzékkel foghatni fel; a léleket cselekvőségét egyedül eszméléssel, azaz belső figyelemmel vesszük észre. c) A testi erők önkénytelenül azaz minden szándék nélkül és e kellekekkel ellátva szükségkép működnek; lelki erők pedig szándékosan azaz kitűzött czélok szerint és önmagát elhatározólag cselekszik. Ezért Reinhold Erneszt a szellemet a czélok és törvények eszményi hatalmának állítja, mely a testi erőn uralkodik. (Purgstaller Lélektan 22 lap.)

Nem az agy működése: mert tény az, hogy az ember az érzékfelettiekre fel tud emelkedni, pl. Isten, angyal, tér, idő stb. effélékről fogalmat tud alakítani.

A materialisták azon állításukat, hogy az agy a gondolkodó alap, így bizonyítják: a gondolkodás az agytól függ: tehát maga az, mely gondolkodik. — Ezzel láthatólag sok van bizonyítva; mert abból, hogy a működő ok működésében egy más-tól függ, nem következik az, hogy a működésnek ez utóbbi az oka, melytől függ, nem pedig az előbbi. Ez nyílt sophisma, mutatio clenchi.

Érdekes általában a materialisták meghatározási módja; egyet felemlitek.

Oken Definitioja: Das Denken ist eine Polarisation des Gehirnlisches. Der Körper des Menschen ist das entwickelte Wirbelbein. Ez tehát ama híres tudomány, melyről ily világos definitiókat tudnak alkotni. Lucus a non lucendo.

De ha a gondolkodás, mikép a materialisták állítják, csupán a finomabb szerkezetű agy működése volna, tehát anyag eszközölné, akkor minden ismeretünknek, melyet gondolkodás útján nyerünk, ezen anyagi gondolkodó tehetség természetével meg kellene egyeznie. Az agy tevékenysége csak érzéki lehet, s azzal csak érzéket vehetnénk észre.

Továbbá gondolkodás által az érzékeink alá eső dolgokat is nem csupán anyagiságuk, külsőleg jelentkező tulajdonságaik szerint vesszük észre, hanem fel-fogjuk bennök az értelmet és általánost. A természeti tüneményeket nem csupán észreveszszük, a mint azok jelentkezve érzéki szerveinkre hatnak, hanem azok alapját és okát is keressük s mind addig nem nyugszunk meg, míg a hogyan- és miért-re nézve megállapodásra nem jutunk; az egyszerű ismeretet tudományosra emeljük. — *Rerum cognoscere causas*.

Ha már a gondolkodás tisztán anyagi működés volna: akkor nem tudnók a tárgyakat lényegök és belsőjök, a jeleneteket alapjok és végokaik szerint felismerni. Az érzék ezeket észrevenni nem képes, mert az agy, mint anyagi szerv csak anyaggal állhat viszonyban, s így gondolkodásunk is csak anyaggal maradna, fennebb semmikép sem emelkednék. A gondolkodás az anyagi jelenet okához annál kevésbbé tudna közeledni, mikép az érzéki felfogás nem közeledhetik annak észleges alapjához, mivel ez értelmi, érzékfeletti. Érzéki ok érzékfeletti okozatot nem szülhet.

Az is ismeretes, hogy az anyagi tevékenység nem egyszerű, hanem több elemből van összetéve, melyek a hatás előidőzésénél közreműködnek. Ha a gondolkodást összetettnek tartanók, úgy a gondolkodási működést nem volnánk képesek felfogni. Így az ítélet két fogalomból áll; ha e két fogalmat nem egyszerű gondolkodási tényben gondolnók meg, úgy lehetetlen volna egyiket a másikról állítani vagy tagadni, s így az állítmány által az alanyt, mint ítélettárgyat, meghatározni. Innen újból következik, hogy a gondolkodás anyagi működés nem lehet, hanem inkább érzékfeletti, anyagtalan.

Vonjuk is le a végkövetkeztetést.

Metaphysikai elv, hogy a következmény okával mindig arányban van; t. i. a minő és mekkora az okozat: olyan és akkora az ok is. A mikép a következményről annak okára egész biztossággal lehet következtetni: úgy egy eredmény lényeges tulajdonságáról lehet annak alapja és oka lényeges természetére következtetni. Tehát: ha a gondolkodás anyagtalan egyszerű tevékenység, úgy a létrehozó oknak is egyszerű anyagtalan lénynek kell lenni. A z a l a p, mely

a gondolkodást eszközlí, maga a lélek; tehát a lélek anyagtalan, egyszerű, részekre nem osztható lény.

(Folyt. köv.)

Emlébeszéd néhai Baka Áron esik-szentgyörgyi kántortanító felett.

Tartotta Farkaszi Károly, 1880. Julius hó 1-án a csikmegyei általános kath. tanítói gyűlésen.

(Vége.)

A szt. györgyi nép mai nap is híres arról, hogy a templomban apraja nagyja lélek emelő öszhangzásban együtt énekel, sőt az erdőn, mezőn, munka közben, vagy nyugalom idején, — holmi trágár dalok helyett — a legtisztább hangjelekenmel éneklí a „jó kántor mestura m tó l” részint mindennapi, részint a vasárnap-i iskolában eltanulgatott egyházi-istenes énekeket.

Szokásban volt akkor, hogy az tekintette magát legelső kántornak, ki énekét és orgonájátékát leginkább megczikornyázhatta s így a legszebb egyházi dallamok is eredeti szépségükből igen sokat veszettek. Baka Áron e hibából, a mennyiben az kántársairól rá is átháromlott, úgy vetkezett ki, hogy: mindenkori utmutatója „Tankó esperes ur” ösztönzésére Somlyóra jött s itt akkori költészettanáár T. Simon Jukundiántól a helyes orgonálás és énekekben oktatást nyert.

1846-ban Tankó esperes a szt.-györgyi fiúiskolát az ugynevezett „nemzeti iskolák” mintájára szervezte, melyben egyéó tárgyak mellett a német nyelv is tanítottat, ekkor a segédlelkész a latin nyelvet és hitant kezelte, a boldo útra pedig a kisebb kezdő fiuk tanítása bízott.

Az 1848-ik évben az ágyuk moraja a szabadság ez ércnyelve a szelíd muzsákat mindenünnen elriasztotta; de alig zajlottak le a nemzeti ébredés e dicső napjai, a csüggedés és végső elkeseredés idejében is legelső életjelt adtak az egyház vezetése alatt álló néptanítók. Míg a leghírveesebb honfiak részint külföldön bolyongva ették a számkivetés keserü kenyerét, részint pedig itthon busongva csaknem a kétségbeesésnek adták át magukat, addig a tanítók a parochiális iskola vidám csengetyűjével maguk köré gyűjték a honbánatát alig sejtő új nemzedéket, s az 1855. megjelent „Tanodai Lapok” czimű szakfolyóiratot s más nevelészetí könyveket is — plebánosaik gondoskodásából buzgón olvasgatva, szerényen bár, de alaposan építgetni kezdették azon még füstölgő romokat, melynek újbóli felépülhetése felől nem mélyen érző honfi kebel már kétségbe esett vala.

Midőn Festl Károly cs. k. tanácsos Kozmásón az alsziki tanítókkal gyűlést tartott, akkor már tanítóink nagyrésze az írva olvasás rendszerét is ismerte, s nem volt nehéz nevezett tanférfinak nálunk egy újabb

tanrendet honosítani meg. Természetes, hogy a boldogult ezen mozgalomban társú között mint vezér szerepelt.

Hogy hivatásának az újabb kor kívánalmái szerint is megfelelhessen 1859-ben Csik Somlyón a tanítóképesítési vizsgát is jó sikerrel kiállotta. 1861-ben az alsziki esp. kerületi papság és kántársú eddigi érdemeit az által kívánták elismerni, hogy megválasztották egy akarattal „a kántortanítók senior-”ává, mely megtisztelő állásban a nagy Haynald akkori erdélyi püspök is egy szép főpásztori leiratával megerősítette.

Az 1868-ik év hazánk neveléstörténetében egy új korszaknak nyitotta meg kapuját.

Míg azelőtti időkben a népnevelés terén az egyház csak magára hagyatva s az államtól legfőlebb csak gyámolítva működött: most meghozatott a népiszkolai törvény, mely meghagyta ugyan az egyháznak az iskola körüli jogát, de e törvény végrehajtói a hazánémely területén oly ellenséges indulattal léptek fel századok óta szerényen, de hasznosan működő parochiális iskoláink iránt, hogy ha nem lesznek nekünk képességgel bíró tanítóink, ha azelőtt egy évtizeddel mintegy gondviselészerüen fel nem állítottat volna a csik somlyói kath. tanítói képezde; az erdélyi püspökségben igen könnyen teljesedhettek volna azoknak óhajtsái, kik értve nem érve a dologhoz így kiabáltak: „emancipáljuk az iskolát az egyház alól!”

De ezen csak néhány vonásban ecsetelt nagy hullámokat verő népnevelési mozgalom sem ütötte ki a sorból a már ezüst fűrtü iskolamesterünket, hanem mint a székely ember szokta mondani: „becsülettel megallotta helyét” s az 1870. october 25-én a Nagy-Kászonban megalakult alsziki kászoni rom. kath. tanítói egyesületnek egyhangulag elnökévé választatott s midőn ezen általános csikmegyei rom. kath. tanítói egyesület 1876-ban létre jött, akkor is az alsziki fiókegyesület elnöke maradt; míg 1877. october hó 2-án K. Ujfaluban tartott értekezlet alkalmával beállott gyengélkedései miatt írásban beadta lemondását.

Kántársai kedves körében legutolszor jelent meg a csikmegyei tanítói egyesületek által 1878. őszén, Csik-Szeredában rendezett „tanszer, háziipar és gazdasági kiállítás” alkalmával tartott ált. kath. tanítói egyesület gyűlésén; mikor ő volt a legelső és a legtöbb elismerést érdemlő kiállító, azon senki által nem producált körülmény miatt, hogy 4 jeles tanító fiával: Baka János szt.-mártoni, Baka Antal k.-jakabfalvi, Baka József csik-szentmiklósi kántortanítókkal és Baka Áron lázárfalvi községi tanítóval, — kik mindannyian ezen t. egyesületnek igen érdemes tagjai — szemlélgette a szellemi és anyagi haladást, mihez ő is 41 éves tanítóskodása alatt nem csekély mértékben járult.

Ezután nem sokára csuzos bánatmai megújultak, betegsége lassanként minden erejét kimerítette, s midőn sejté, hogy korágyából többé fel nem kelhet, sorát Istenbe helyezett bizalommal viselte, s mint jó keresztény nevelőhez illik, a végső szentségeket ájtatosan felvéve 1878. december 24-én az Urban elszenderült.

Uraim! e tevékeny élet legvégső határvonalán megállapodva, nem nehéz felismernünk, hogy: az elhunytak élete leginkább hasonlítható egy 41 tartalom dus fejezetből álló s jelesen szerkesztett nevelés-terti könyvhöz. Forgassuk csak e könyvet, mert annak minden lapjain tanulságos dolgokat találunk. Feltalálhatjuk benne a jó nevelő minden tulajdonait: meg volt benne: a keresztény nagykorúság, a gyermekek iránti oda áldozó szeretet, a tanítói hivatal szeretete, a kellő műveltség, a nevelői tekintély, a nevelői ráteremttség és a nevelői tapintat.

Megindító azon viszony, melyben ő, ugy községe, mint az egyház- és államhoz állott.

A nép előtt állásának megfelelő tekintéllyel bírt. Magatartására komoly és férfias volt, szeretetteljes a szülők iránt, nyájas és atyailag leereszkedő tanítványaihoz. Jól ismerve azon nevelési elvet, hogy: „ha a szülők a tanítóval egyet nem értenek, akkor a nevelés nem csak hogy rabszolgai munka, hanem lehetetlenség egyszerű szerszám”: a család és iskola közötti bensőbb viszonyt úgy tartotta fenn, hogy: majd ellátogatott egyik vagy másik tanítványa szülőihez beszélgetett velők a gyermek viselete és hajlamairól; majd a módosabb szülőket biztatgatta, hogy küldjék gyermekeiket felsőbb iskolákba: a szegényebbeket pedig mesterség tanulásra ösztönözte. Házi körében, nyilvános életében is köztügyek iránti érdeklődésében olyan tanítónak ismertette magát, kit a nép szeret és óhajtott.

Valóban igaz az, hogy: „az iskola ott virágzik legjobban, hol annak a nép barátja, ez pedig oly iskolának barátja, melynek tanítóját tisztelni és szeretni tudja.”*)

Hogy tiszteletünk tárgya nem bérencz, hanem valószínűságtos főnkelt szellemű bajnoka volt a nevelés ügynek, legegcatansabb módon az által nyilvánult, hogy: mind az öt fiát — kik közül egyik korábban elhalt — a tanítói pályára neveltette, s azok annyira tisztelték szeretett atyjukban a lelkes tanító példányképét, hogy nem is akartak más példány után indulni, csak ő utánna.

Uraim! Nagy tévedésben volnánk, ha azt hinnők, hogy az alig mult 70-es évekkel kezdetett a nevelés története, vagy hogyha azelőtt foglalkoztak is a nép neveléssel, ebben csak kontárkodtak volna: vagy hogy azelőtt jeles népnevelők akár a kántortanítók, akár az egyszerű iskolamesterek között nem találtak volna.

Akkor az állam nem karolta fel annyira az iskolát, de az egyház mindig betöltötte e körüli magasztos hivatását. A templom mellett ott állt szerényen, mint ma is áll diadalmason a parochiális iskola, s ebben nem ritkán oly tanítók működtek, kik a mostani rendszernek is diszére vállnának, s ezek oly férfiakat neveltek, kik a jelenkori tudományosság színvonalán állva sem tagadhatják azt, hogy: műveltségük és tudományuknak legelső és helyes alapját a szerény népiskolában nyerték. Azért is azoknak, kik most a ne-

veléssel foglalkoznak, nem szabad számitáson kívül hagyni a mult idöket, hanem e jelszó után kell indulniok: „a mult csak példa legyen most!”

Ezen multon épült fel a jelennek dicső palotája, melybe az utókornak is csak azon kegyeletes szándékkal kell bemennie, hogy a ker. kath. egyháznak csaknem kétezr éves „népnevelés-történetét” tisztelve és tanulmányozva, egy újabb ezred évnék nyithassa meg sorompóját.

„Ki nevelő akar lenni, annak el kell telve lennie az Isten és emberiség iránti szeretettől.”*) Ezen a mesterek mestere által főparancsul kiadott kettős szeretet nélkül senki sem mondhatja magát hivatott népnevelőnek, mert Baur szerint is „a nevelésnél nincs másban üdv, mint Krisztusban.”

Korunknak is legfőbb nevelési elve ez: „Neveld a gyermeket akként, hogy emberi rendeltetését mindinkább megközelítse, azt felnőtt korában elérni öntevőleg törekedjék és minden életviszonyban szeresse Istent mindenek felett, felebarátját pedig mint önmagát.”**)

E fő elv legyen bevésve ma és jövőben minden néptanító szívébe, e hozza mozgásba minden erőit, mi dőn a gyermekek nevelésével foglalkozik, s akkor Kölcsey szerint is „a hon iránt szent kötelességet teljesít.”

E szent kötelességet egyháza és hazája iránt néhai Baka Áron, a mi kedves emlékezetünk tárgya, mindég hiven teljesítette, s azért „mivel így sokak a t az igazságra tanított fényleni fog mindég és örökké!”

Adjon Isten magyar nemzetünknek sok ily jeles néptanítót! Legyen áldott közöttünk emléke!!!.....

TÁRGYA.

A h o n t a l a n o k.

— Korrajz. —

III.

(Folytatás.)

E közben a sok harczii zivatar pusztításai mind inkább kezdettek föltünedezni. Szántás-vetésről szó sem lehetett. Az éhség mindenütt dult és áldozatokat követelt. Az emberek egymást üzték, a faluk égtek s a vész oly rémitő jelenetei állottak elő, minőre a történelemben alig akadunk.

Erdély nyugati részében, hol Hunyadvármegye fekszik rémletes lángok kavarognak a felhők felé. A lángnyalábokon keresztül szűrődő napsugarak a tulsó

*) Mennyei „neveléstár” I. 85.

*) Lubr.

**) Dölle Ödön, a nevel. tört. 360. l.

oldalán fekvő hegyek tetején megtörödvén és vissza verődven, egy képet rajzolnak le, mely az utolsó ítélet pusztulásait állítja szemünk elé.

Egy falu, mely a csata színhelye volt, lángban uszlik.

A harcz végső moraja még nem némult el; a kard vág, a puská szél, a vér foly, a hadastyánok egymásra hullnak, az árvák és özvegyek szaporodnak, a falusiak futnak ki a hegyekbe, az erdőségekbe, visza sem nézvéen, nehogy sóbálvánnyá változzanak.

Egy fiatal nő kis gyermekével leginkább leköti figyelmünket. Férje a csatában épen most esett el, lakházukat a lángok már fölemésztették, s ő szívszagot nézi a vészjelenetet.

Nincs mit kételkedni. Meg kell menteni az életet, a nap még fenn van, még lehet éji szállásról gondoskodni; még föl lehet keresni azon atyát, kitől ezelőtt öt évvel vett a leány bucsut, hogy önálló családi életet éljen. El tehát e helyről, el az atyai tűzhelyhez. El oda honnan boldogságot hoztunk magunkkal, hogy boldogtalanságot vigyünk vissza. El az ősz atyához, hogy keblén kipihenhessük a lélek szédült állapotát, a szív fájdalmát, a szerencsétlenség sujtó rombolását. El oda, hol egykor a gyermek kényelmet élvezett, hogy most a nyomor enyhüljön, a bujdosó szállást találjon.

A nő megfogta kis Olivérje kezét, még egyszer az égő falura tekintett, s aztán futott az átkos helyről.

— Hova megyünk édes anyácskám? Kérdé a kis fiu.

— Nagyatyádhoz, édes gyermekem, — felelé a nő.

— Hát atyám nem jön velünk, édes mamám? kérdé nyugtalanul ismét a kis fiu.

— Nem — felelé anyja — mert őt a rossz emberek elrabolták.

— Oh jöjj, és verjük meg azokat a rossz embereket, szabadítsuk meg atyámat, mert nekem úgy fáj a szívem érette.

— Imádkozzál, kis fiam érte s Isten vissza fogja őt nekünk adni.

E szavakat a nő mély fájdalomérzettel s oly lelki szilárdsággal és kegyelettel ejté ki, mely a hit isteni ereje által volt megszentelve. Mintha mondotta volna: Isten őt visszaadja — az égben, hol a megholtak ismét élni fognak, s a boldog viszontlátás órájában ismét találkozunk.

A két szegény lény félelemmel indult utnak. Ily időben utazni kényes volt. Mindenütt rablók, éhezők lestek a zsákmányra, azért inkább mellékutakon, erdőszéleken jártak.

Ily utakon haladva egy patakhoz értek, mely az erdőt keresztülhasította. Lassu léptekkel ereszkedtek a patakba, figyelve, ha nem rohan-e valaki elő az erdők sűrűségéből, hogy kiolthatlan vérszomjának zsákmányul vigye.

Félelmök nem volt alaptalan.

A sűrű bokrok közt zajt vettek észre, mely most lecsendesült, majd erősebben hallatszott. Nem kétel-

kedtek, hogy rablóval találkoztak, ki csak alkalmat vár, hogy az áldozatra rohanjon.

Hallgatóztak.

Amott is csend volt.

Ismét megindultak, ismét mozgást vettek észre. Gondolkoztak. Talán épen az is egy földönfutó, egy szerencsétlen, ki rokon kebleket keres; talán az is egy száműzöttje a kegyetlen sorsnak, ki hazáért eped.

Megkönnyebbülve emelkedtek ki a patakából, hogy utjokat tovább folytassák.

E perczen sebes rohammal tört elő egy ősz férfiu a sűrűből.

— Kedves Amáliám!

— Édes jó Atyám!

— Mit kerestek az erdők vadonjaiban?

— Életet atyám

— Életet ott, hol a halál minden bokor tövében lesben áll?

— S hol mégis több a könyörület, mint az embereknél.

— Szerencsétlenek!

— Valóban azok, kiket a sors hozzád kerget, hogy fogadj pártfogásodba egy szegény árvát és özvegyet.

— Hozzám?

— Igen. Nincs másutt menedékünk, nincs életünk, nincs tűzhelyünk; mi hon t a l a n o k vagyunk.

— Oh akkor ne menjetek tovább. Térjete vissza a sziklák méhébe, keressetek hazát a vadak barlangjaiban, tépjete gyökereket a kövek mellől élelmetekre.

— Ugy? Hát te sem nyujtasz menhelyet gyermekeidnek?

Az öreg elfordult s fájdalmasan zokogott.

— Nem — mondá azután — mert nekem sincs hazám.

— Oh Isten könyörülj rajtunk! Tehát az atyának is futni kell. Omoljatok össze kemény sziklák s temesétek el a nyomorultak fájdalmait. Szakadjatok le sőtét felhők s borítsátok el a pokoli gonoszság szörnyeit, kik nem akarnak az embereknek a földön nyugtot engedni.

— Ne szólj rosszat, gyermekem, hanem imádkozzál a szegény hazáért, imádkozzál a szerencsétlen polgárokért. Él ott fenn egy végtelen jóságú Isten, ki nem fog megfélekedezni rólunk, s ha pillanatig szenvedést is küld teremtményeire, a vigasztalás órája sem késik.

— Igazad van — mondá szelidebben a nő — imádkozni kell — imádkozzunk.

Mindhárman letérdeltek.

A nagy természet templomot, a magas ég fenséges mennyezetet képezett. A magasba nyuló tölgyek díszes oszlopszatokul, a szikla meredélyek oltárul, a zöld pázsit drága szőnyegül, a madarak éneke hangzatos orgonául szolgált.

Kezeiket összetették, szemeket fölfelé emelték s a menny mosolygó képében a hit angyalát látták lebegni, ki a remény édes érzetével illeté keblöket, hogy szent szeretettel nyiljanak imára ajkaik:

Isten, nemzetek szent Istene! Te egy szavaddal

lecsendesítéd a tenger zajló hullámaít, jóságosan gondozod az ég szárnyasait, királyilag ruházod a mezők lilioimait: csendesítsd le az e hon felett zugó hullámokat is, adj ételmet számunkra szeretettel, védj a vész ellen isteni hatalmaddal, hogy a te erőd által élvén a te neved dicsőítésétől soha meg ne szűnjünk. Bo csásd meg nekünk a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk az ellenünk vétetteknek. És ne vigy minket a kísértetbe, de szabadíts meg a gonosztól.

A földön szebben imádkozó lények alig lehettek: az égbe buzgóbb ima alig szállhatott. A nyomor megtanít imádkozni. A hitetlen hinni kezd Istenben; a hiúságban elbukott szív remélni kezd Istenben; a szeretet nemes érzését nélkülöző zordon keblű halandó szeretni kezd Istent. Hát a ki mindig hitt, mindig reméllett, mindig szeretett: minő tiszta érzéssel fordulhat Istenéhez!

Az imának vége lett — a szív kisírta fájalmát; a térdplők fölkeltek — indulni kellett.

De hová? E kérdést intézék magokhoz, s oly néhez volt reá a felelet.

A nap sugarai nyugat félhomályából még egyszer épen most bontakozának ki, s tul az erdön egy kastély ablakain törének meg.

Ez Isten uja — ezt követni kell.

Megindultak a kastély felé.

(Folyt. köv.)

Kisebb közlemények.

— **Jegyzőkönyv.** Fölvétetett Csik Szt.-Imrén 1880-ban ápril 27-én az alszik és kászon-kerületi papság által megtartott tavaszi koronagyűlésen.

(Folytatás.)

A gyűlés tárgyai következők:

1. A tanköteles gyermekek templomlátogatását illetőleg Csikmegye közigazgatási bizottsága által hozott ismeretes határozattal szemben a kerületi Clerus további magatartásának megállapítása.

A kerületi Clerus bár sajnálattal, de hivatali, lelkiismereti erős meggyőződése alapján kénytelen kimondani, hogy a csikmegyei közigazgatási bizottságnak 1879. december 8-án 504 jegyzőkönyvi szám alatt kelt s az egész csikmegyei papsághoz szóló határozata helytelen föltevésen alapul, s így méltánytalan és jogtalan legközvetlenebbül e megye Clerusára, hogy többet ne mondjunk, az egész magyar kath. egyházra.

Ugyanis a megyei közigazgatási bizottság azon föltevésből indul ki, mintha a szt. mártóni szolgabírói járásban azon eset fordult volna elő, hogy az iskolás gyermekek téli nagy hidegben is a templomba járásra erőszakoltattak, mely miatt „a gyermekek között gyakran uralgó járványok“ keletkeznek, milyen a „járványos toroklob.“ mely a megye területének egy részén ijesztő mérveket öltött.

Miért nem mondja ki a közig. bizottság, hogy ez eset, melyik községben történt és mily uton jutott annak tudomására?

Az ily föltevés mind addig, míg az eset tisztán bebizonyítva nincs: helytelen föltevésnek marad.

Az alszik-kászonkerületi papság, mint az itteni hitközségi iskolák igazgatói, mindenkor tudtak alkalmazkodni a rájuk bízott népiskolák körüli teendőkhöz, úgy az 1868-iki 38. törv. mint a magas püspöki szabályrendeletekhez. . . .

Nincs egyetlen ember Csikmegyében, ki a fennidézett inhumánus eljárásról csak egy konkrét esetet tudna felhozni, annál kevésbbé a miutt vádolni a kerület papságát. Miért is mélyen sajnálja e Clerus, hogy egy szakemberek és komoly férfükből álló megyei bizottság találta, mely egy két embernek személyes torzsalkodási viszketegétől vezetetni engedte magát, s mielőtt az állítólagosan megtörtént eset valódiságáról biztos meggyőződést szerzett, vagy az ügy méltányossági és jogi oldalát komolyabban megfontolta volna oly kérdésben, melyben nem is ő az illetékes bíró, — ily az egész papságot vádoló, méltánytalanul sértő, jogellenes határozatot hozott. És miért?

Mert szemelől tévesztette azt, hogy az 1868-iki isk. törv. a hitfelekezeti iskolák igazgatását az illető hitfelekezetekre bizza, s annál fogva meghagyja a kath. egyháznak azon jogot, melylyel az természeténél fogva különben is bír, hogy a törvényszabta javításokat s ujjá szervezését maga eszközölhesse, teljesítse és végrehajtsa; figyelmen kívül hagyta, hogy a templom látogatás kizárólagosan az egyház belügye; figyelmen kívül hagyta, hogy a lelkészek és tanítók a törvény szerint tagjai a községi egészségügyi bizottságnak, s vajjon kérdezte e meg ez ügyben a megyei közigazgatási bizottság, vagy bár a szt. mártóni járás szolgabírája azon névtelen község egészségügyi bizottságát, papját vagy tanítóit? Vagy tán az az egyetlenegy sebézből álló orvosi enquete állapította meg azt, hogy a járványos betegségek csak is a templom téli látogatásából származnak? Ezt kell következtetnünk akkor, midőn a megénekelt ragályos betegség miatt, mely a szándékosan megegészségügyéselt megyékben sehol sem volt, a templomot bezárta a tanulók elől és szabadon hagyja a heti vásárokat, korcsmai összejöveleket és a szolgabírói gyakori gyülekezeteket.

Miért is csak fájlalni lehet, hogy az oly fennen hangoztatott vallás és lelkiismeretszabadság nagy elvének napjában találkozhatni a tiszta kath. Csikmegyében is olyan tendenciákkal, melyek által ép a vallás gyakorlatától, holmi légből kapott ürügy miatt, csendőri hatalommal tiltatnak a templomba való járástól az iskolás gyermekek; mint ezt a Szt.-Márton járás szolgabírája tette.

S egy megyei közigazgatási bizottság a hatalmaskodó szolgabírónak intézkedését nemcsak helyben hagyja, hanem az egész megyéhez, minden kivétel nélkül, nem bizonyos időre, hanem évenként; nemcsak a gyenge, hanem az erős; nemcsak a kisebb, hanem a nagyobb; nemcsak a mindennapi, hanem az ismétlődő

iskolás gyermekeket is a templom látogatás kötelezettsége alól fölmenti.

A Clerus jól tudja ugyan, hogy templomainkat csak azok találják hidegeknek s a ragályos betegségek fészkeinek, kik azokat vagy soha, vagy igen ritkán látogatják; de, mert a közigazgatási bizottság méltánytalan és jogtalan alapon intéz ellene sérelmes eljárást: határozattá vált az ellen egy „memorandum”-ban tiltakozni, melyet a főpásztor ő nmlga útján küld a kerületi papság a vallás- és közoktatásügyi miniszter ő nagymágához. E memorandum szerkesztésére al esperes atyánkfia elnöklété alatt kiküldött bizottság áll négy tagból, ugymint a kászoni, tushádi, szt.-királyi és szt.-simon-csatószeგი lelkészekből.

2. A t. szolgabírói hivatalok által a működő bábákról évnegyedenként a kerületi papságtól rendeleti uton kért kimutatások ügye.

A nép érdekében tett üdvös intézkedés hálaára kötelezi a papságot. Ideje is volt már, hogy az oklevél nélkül kontárkodó születésnöket a törvényhatóság szigoruan ellenőrizze.

Azonban a rendelet kiviteli módosátára kifogást kell tennünk. Ugyanis a lelkészkező papság az ilyen évnegyedi relatio-szerű rendeletek teljesítésére jogosan csak is a főpásztor ő nmlga közvetítése és beleegyezése folytán szólíttathatik fel.

Mert különben a praecedens esetek, későre ott is a jogot involválának, hol a papságra nézve ilyen rendelkezési ügyekben az legkevésbbé létezik. Miért is a papság csak azon rendeleteket tartja kötelezőknek, melyek a ft. ordinariatus útján vele, mint ilyenek közzöletnek.

(Vége köv.)

A napi események köréből.

— Apostoli királyunk I. Ferencz József ő Felsége születésnapjának ötvenedik évfordulója e hó 18. án ritka ünnepélyességekre szolgáltatott alkalmat. A nap előestéjén ugy a város, mint a vár rendkívüli élénk mozgalom színhelye lett. A székesegyház tornyából, a püspöki lak, városház, tan- és nevelőintézetek s más polgári házak fedélzetéről nemzeti zászlók lengedeztek s önkénytes kivilágítás árja esalogatta szemlélésre a közönséget s nyujtott valódi élvezettel teljes látványt a fürkésző szemnek. Meglepo volt a városház bejáratát díszító transparent s a világitás fényárjában gyöngyceppeket lövelő szökökut s a városi sétatéren rendezett tüzijáték, melyeket a Rákóczy-induló s más zenedaraboknak a helyi polgári első zenekar által eszközölt játzsása füszerezett. Üdvmosolylyal ragyogó mécsesek iverzete alatt vonult be a közönség a nemzeti zászlókkal díszített s szépen világitott püspöki udvarba, hogy gyönyörködjék püspök urunk tiszteletére a katonai zenekar által játszott pár zenedarabban. A várakozás netovábbját is kielégítette a várbeli sétatéren a katonai kaszinó által rendezett estély. A kioszk

legmagasabb csucsáról a birodalmi zászló, kétfelől pedig a birodalom két részének zászlója számos mécsvilága közt lengett, övezve a király ő Felsége nagy alaku olajfestményü képát. A kioszk előtti téren köröskörül szép lámpionok terjesztettek a szende hold világával vegyült szelid fényt, mely érdekesen fokozódott a sétatér négy szögletén egyszerre kigyult görögütüzek váltakozó fénylővelése által. Disztakaradó után, mely sűrű közönséget hozott mozgásba, a katonai zenekar elfoglalva helyét a kioszk föterén készített állványon, szép darabokkal keltett lelkesedést az estélyezők közt, kik éjfélt táján is megtapsolták a kedvökre játszott darabokat.

Más nap — 18. án — reggel 5 órakor a fővárd előtti téren a néphymnus hangzott s 24 ágyu dördült el egymásután a várbástyákon, hirdelvén a koronás király nagy ünnepének érkezését. 9 órakor a székesegyház lett színhelye a hálaadás kifejezésére irányuló élénk mozgalomnak. A templomba a buzgó hívők számosan özönlöttek s élén a papsággal a városi polgári hivatali kar, kir. törvényszék, katonatiszti kar, tanári testületek, kir. postahivatal, vasut s más hivatali testületek részint teljes számban megjelentek, részint képviselve voltak. A szent misét mélt. Lönhárt Ferencz cz. püspök és nagyprépost ur teljes díszeségdettel tartotta s alatta a bádéni ezred zenekara az „Oh Isten szent Felséged” dallamát szépen játszotta, a várbástyákról pedig üdvölvések hangzottak.

Mise után a papság és tanártestületek püspök urunk ő Nagyméltóságához vonult föl, hol ugyancsak Lönhárt Ferencz nagyprépost ur adott kifejezést ő Felsége felszázados születésnapj évfordulója alkalmából hódolatteljes tiszteletünknek, kérvén ő Nagyméltóságát, hogy üdvkivánatainkat ő Felsége magos színe elé juttatni méltóztassék; egyszersmind pedig mindnyájunk nevében azon imaszerű hő kívánatot is tolmácsolván, hogy ő Nagyméltóságának ezelőtt négy hóval megrendült, de már mindnyájunk örömeire jelentékenyen javult egészségét teljes mérvben visszaadni kegyeskedjék. A főpásztor karszékben ülve fogadta a tisztelgést s gyenge hangon ugyan, de teljesen ép eszmemenettel közel negyedóráig tartó beszédben válaszolt. Az ő Felsége magos személye iránt kifejezett hódolatot — ugymond — szívesen terjeszti föl. A maga személye iránt nyilvánított szeretetteljes kívánat atyai szívének igen jól esik s azt legmelegebben köszöni. Mélyen érzett hálával tartozik Isten igralmának, hogy beteges állapotát némileg könnyebbíteni méltóztatott; egyébiránt pedig Jób példájára hivatkozva, azt kéri Istentől, hogy adja továbbra is szent kegyelmét, miszerint a betegség terheit ezután is békétüréssel viselhesse. — Az isteni gondviselésben való megnyugvást hangsúlyozó érzékeny főpásztori szavak élénk benyomást tettek s a viharos éljenzés, mely a befejezőkor kitört, a részvét és a ragaszkodó szeretet visszhangja vala.

A főpásztor ő Nagyméltóságánál hasonló tisztelgési czélből a városi tanács és kir. törvényszék is megjelent.

Délután 1 órakor a katonatiszti kaszinó 130 területű díszebédet rendezett, melynek tartama alatt a zenekar játszott. Az ebéden Dobler B. tábornok és várparancsnok ur n é m e t ü l, Lőnhárt Ferencz cz. püspök ur ő méltósága pedig püspök urunk megbízásából magyarul köszöntötte király ő Felségét, Bassiotta V. kir. törv. bírő nemzetiség szempontról románul köszöntött. A lelkés szavakkal mondott köszöntésekre a várbástvákön 24 ügyü felelt s vizshangozta a loyális érzelmü szivek üdvkivanatát. — Az ebéd d. u. 4 órakor ért véget. Most a pavillonból ki jövő vendégek s az ünnepi közönség ismét a sétateri kioszk előtt csoportosult, hol a bádeni ezred román nemzetiségü köztvézei az ugynevezett „Kaluzser“ nemzeti tánczozal nyujtottak élvezetet késő estig.

Este 7 $\frac{1}{2}$ órakor Sztupa Andor színtársulata díszelőadását látogatta meg a nagy közönség. Meg is érdemelte. Első sorban szép allegorikai kép mellett, melyet király ő Felsége koszoruzott olajfestményü képe körül a társulat tagjai s városi leánykák alakítottak, a társulat énekkara Kölcsey „hymnusát“ énekelte. Erre „A szigetvár vértanuk“ első felvonása, erre pedig „A szép Galathea“ víg operette következett. A közönség mind végig élénk hangulatban volt, miért Sztupa Andor jól szervezett társulata műképzett tagjait a tisztelet méltán illeti.

— Főpásztorunk dr Fogarasy Mihály ez idén nem adhatott ugyan ő Felsége születési évfordulóján díszebédet, de híven eddigi kegyeletes eljárásához a várbeli helyőrség minden egyes tagjának fél liter bort osztatott ki, a katonai kaszinó által rendezett díszebéd zamatos részét pedig finom rózsamálival és 40 drb. francia pezsgővel fedezte.

— Szent István király napja aug. 20-án az eső daczára méltó nemzeti jelleggel öntötte el városunkat. A magyar nemzeti zászlók lengedezései közt eldőrdült mozaráyuk szavára a városi képviselőtestület tagjai Czirlea Mihály h. polgármester meghívására sora kozván, siettek a székesegyházba, hogy résztvegyenek a nemzeti kegyelet ünnepélyén. A székesegyház most is megtelt a katona tisztai kar, a különböző hivatali testületek képviseletével s számos buzgó hívóval. A szent misét mélt. Lőnhárt Ferencz cz. püspök s nagyprépost ur mondotta, az alkalmi szent beszédet pedig Bándi Bemárdin szentferenczi házfőnök emelkedett ékesszóalással tartotta.

— A tanulmány alapa vonatkozó összes okmányokat Trefort vallás- és közoktatásügyi miniszter a jövő ülészak megnyiltával a képviselőház elé fogja egy terjedelmes jelentés képesében terjeszteni. Az alapok és alapítványok jogi természetének megvizsgálása végett a képviselőházban f. évi máju: 4-dikén megválasztott tizenötös bizottság május 4-én tartott ülésében elhatározta felkérni a közoktatásügyi minisztert, hogy az összes erre vonatkozó okmányokat bocsássa a bi-

zottság rendelkezésére. A jelentés melynek czime: „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kezelésé és felügyelete alatt álló alapítványok és alapítványi alapok jogi természetének megvizsgálására vonatkozó irományok.“ 88 különféle okmányt tartalmaz, a melyeknek legelseje II. Ferdinánd király 1625. évi december 11 ről kelt levele, utolsója pedig a közoktatásügyi miniszternek egy 1872. évi február 18 ről kelt ez ügyre vonatkozó jelentése. Ezen kívül a jelentés mellékleteként egy második „A m. kir. vallásalap jogi természetének megvizsgálására szolgáló vezérokmányok“ címü füzetben a vallásalapa vonatkozó 47 legfontosabb okirat fog a képviselők elé terjeszteni.

Talált kincs. Erzsébetvárosa mellett fokvő, Somogyon nevü faluban sok kincset találtak. Boján Györgyné szénát gyűjtött a mezőn, míg 8 éves leánykája a Ráczkövi Árpád tulajdonát képező „Dosu Corbului“ nevezetü legelőn létező vízmosásban játszott, a földet egy darab fával turkálva; egyszerre csak fényes tárgyakat vetett föl a palczika. Azután az anya is hozzá látott az ásáshoz, s kevés turás és vájás után több fényes tárgyra s egy négy darabra törött, mintegy 7 liter térfogatu egészen penészes rézüstre letek, mit a felt fényes tárgyakkal együtt hozavittek s legnagyobb részén tudattak. A földtulajdonos Ráczkövi Árpád jogát eladta az odaváló evang. papnak, a mint mondják, felében. Mivel többen is találtak egyes aranydarabokat az említett szántóföldön. Dersi János szolgabíró azonnal kiment a helyszínére. Az érdekeltek eleinte mindent tagadtak, később egyik a másikra utalt, a míg vége sikerült a szolgabíró erélyének a következő darabokat többektől összeszedve kézrekeríteni: 20 drb arany pikkely, melyből 9 nagyobb (jóval nagyobb egy ezüst tallérnál), 11 kisebb; 3 drb arany csavar, 73 drb aranygyöngyszem, különböző nagyságúak és valamenyen át vannak furva, 4 drb láncz vagy kapocs. A talált kincs legnagyobb és legértékesebb részén az illetők már tudattak.

Pályázat. A gy. remetei ugynevezett estf. rom. kath. tanítói állomásra a tanító elhalálózása következtében pályázat hirdettek a következő javadalmak mellett: a) Szabadlakás; b) 200 forint évi fizetés, melyet havi részletekben mindig a hó végén fog kikapni; c) hat öl lágy fa; d) veteményes és füves kert. A pályázni kívánók kellően felszerelt s tanítói oklevéllel ellátott folyamodványaikat jelen év szeptember hó 15-ig a gyergyó-remetei iskolaszék elnökségéhez adják be. Az első év próba év leend. Gyergyó Remete, 1880. július 15-én. Betegh Imre plébános s az iskolaszék elnöke.

Pályázat. A csik-szent-domokosi rom. kath. népiskolának egy önálló rendes tanítói állomásra pályázat hirdettek. Ezen állomásnak évi járandóságai ezek: a) az új iskolai épületben tisztességes lakás; b) a községi pénztárból 300 frt o. é.; c) hat öl lágy tűzifa. — Ezen állomást elnyerő öhatjók kellően felszerelt folyamodványaikat alóli iskolaszéki elnökhöz folyó évi szeptember hó 15-ig nyujtsák be. (Az első év csak próba év.) Csik-Szent Domokoson, 1880. augusztus hó 7-én. Murányi Kálmán plébános, iskola széki elnök.

Kiadja: Az erdélyi rom. k. th. irodalmi társulat. Szerkesztőbizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA. Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ. CSERNI BÉLA. CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott Klüger B.-nál, a püsp. lyc. gyorsajtóján Gyulafehérvárt.